

GEŚCI. Rasy, odmiany, hodowla

Jakość polskiej gęsi

Wychów gęsi obejmuje okres od pierwszego dnia do 24 tygodnia życia. Celem wychowu jest uzyskanie ptaków dobrze rozwiniętych, właściwie opierzonych, zdrowych i przygotowanych do znoszenia dużej liczby jaj wylęgowych o wysokiej wartości biologicznej.

Produkcja gęsi ma w Polsce długą tradycję. Rozwinęła się na większą skalę w ubiegłym stuleciu. W czasach zaboru rosyjskiego, w Warszawie działała giełda, na której co roku sprzedawano ponad 3 miliony gęsi. Największym producentem była Rosja. Ponieważ ptaki wędrowały często z daleka, specjalnie przygotowywano im łapy, przepędzając je przed pieszym transportem przez płynną smołę i bardzo drobny piasek. W ten sposób na spodzie gęsiich łap wytwarzała się utwardzona podszwa, ułatwiająca wielokilometrowe przepędy. Już wtedy dużym rynkiem zbytu były Niemcy. Obie wojny światowe oraz postępująca intensyfikacja rolnictwa, przyniosły ograniczenie populacji gęsi w Polsce i pozostałych

krajach Europy Wschodniej. Zmniejszyła się również liczba użytkowanych ras i odmian. Podstawową rasą użytkowaną dziś w Polsce jest średnicężka gęś biała włoska, sprowadzona z Danii w 1962 roku. Ptaki te doskonale zaaklimatyzowały się w naszych warunkach i ze względu na dobrą użytkowość mięsną i nieśną wyparły bardzo popularne gęsi pomorskie oraz inne rodzime rasy.

Rodzime rasy i odmiany

Występujące wcześniej na terenie Polski krajowe rasy i odmiany są dobrze przystosowane do naszych lokalnych, często trudnych warunków środowiskowych i klimatycznych. Ich występowanie jest ściśle związane z rolniczym krajobrazem oraz

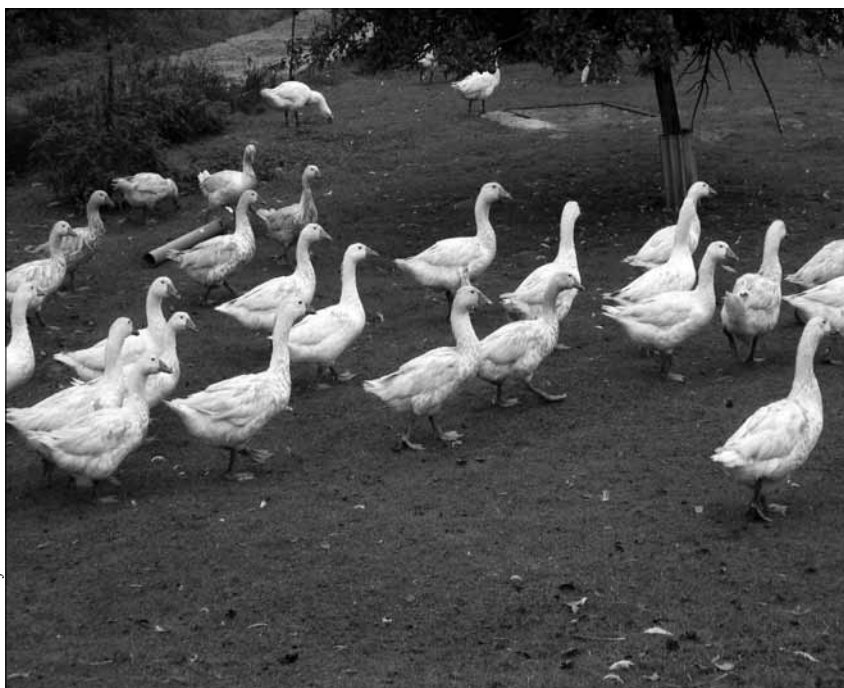
tradycją i kulturą społeczności różnych regionów Polski. Dziś mają znaczenie marginalne i tylko sporadycznie można je spotkać w lokalnym chowie przyzagrodowym. Ciągłe jednak są potencjalnym źródłem niektórych genów usuniętych z intensywnie selekcyjonowanych populacji.

Troskliwie wodzą pisklęta

Cechy użytkowe gęsi odmian i ras regionalnych charakteryzuje duża zmienność, a ich wartości są zwykle mniejsze niż w przypadku gęsi włoskich. Nieśność wynosi od 15 do 41 jaj, średnia masa jaja 145-156 g, zapłodnienie 61-72%, a wylęgowość piskląt od 32 do 53% zapłodnionych jaj. Masa ciała w 12 tygodniu życia kształtuje się na poziomie 4,2-4,9 kg w przypadku samców i 3,6-4,3 kg w przypadku samic. Ptaki te mają jednak wiele cennych właściwości, takich jak odporność na choroby, dobra jakość skorupy jaja, mała płochliwość, zdolność do wykorzystania mniej wartościowych pasz. Same przystępują do wysiadywania jaj, chętnie i troskliwie wodzą pisklęta. Rodzime rasy i odmiany są także elementem świadczącym o kulturze i tradycji regionu oraz mieszkającej tam ludności. Dlatego powinny zostać wykorzystane w rozwijającej się agroturystyce, jako markowy produkt.

Ochrona zasobów genetycznych

Krajowym programem ochrony zasobów genetycznych zwierząt objęto następujące polskie odmiany gęsi: garbonose (Ga), wywodzące się od gęsi łabędziowej (*Anser cygnoides*) i pozostałe od *Anser anser*: kartuskie (Ka), kieleckie (Ki), lubelskie (Lu), podkarpackie (Pd), pomorskie (Po), rypińskie (Ry), suwalskie (Su), zatorskie (ZD-1) i biłgorajskie (Bi).

for. Edward Krajewski

Najlepsze do produkcji mięsa, pierza i puchu są gęsi Białe Kołudzkkie, których udział w eksporcie wynosi około 95%

Stada zachowawcze o pochodzeniu zagranicznym stanowią gęsi: romańskie (Ro), słowackie (Sl), Landes (LeD-01) i kubańskie (Ku).

Eksportowa produkcja

Duże znaczenie hodowli i chowu gęsi w Polsce wynika z faktu, że prawie 100% produkcji (tuszek i elementy) przeznaczają się na eksport. Równie cennym produktem jest puch i pierze, którego odbiorcami są głównie Niemcy, Japonia, USA, Szwajcaria i Tajlandia.

Produkty z polskich gęsi uważane są za markowe, o najwyższej jakości. Mięso gęsie w Niemczech to produkt delikatesowy, smakowity, a przede wszystkim zaliczany do bezpiecznej żywności. Aby uzyskać produkty z gęsi o jakości pożądanej przez konsumenta, konieczny jest dobór odpowiedniego genotypu i utrzymanie w odpowiednich warunkach środowiska.

Większa liczba gąsiąt

Najlepsze do produkcji mięsa, pierza i puchu są gęsi Białe Kołudzkie, których udział w eksporcie wynosi około 95%. Instytut Zootechniki Zootechnicznego Zakładu Doświadczalnego w Kołudzie Wielkiej prowadzi prace hodowlane i jest właścicielem fermy zarodowej. Zaopatruje stada rodzicielskie w kraju w pisklęta hodowlane gęsi Białych Kołudzkich. W Kołudzie Wielkiej selekcjonuje się dwa zarodowe rody gęsi białej włoskiej (nazwa handlowa – gęś Biała Kołudzka), ojcowski W 33 i mateczny W 11. W pierwszym z nich dąży się do zwiększenia masy ciała, poprawy umięśnienia i zmniejszenia otłuszczenia. W drugim nacisk selekcyjny położono na zwiększenie wartości cech reprodukcyjnych, a więc w efekcie liczby gąsiąt uzyskanych od nioski.

W zgodzie z naturą

W wyniku długotrwałych prac hodowlanych stwierdzono, że najlepsze efekty w tuczu owsianym uzyskuje mieszaniec W31 gęsi Białych Kołudzkich. Gęsi W31 charakteryzu-

je doskonale przystosowanie do rodzimych warunków środowiska, żywienia i stąd możliwość uzyskania produktu finalnego bardzo dobrej jakości. Należy zaznaczyć, że gęsi, które są uznawane za najmniej udomowione ptaki gospodarskie, doskonale bytują w naturalnych warunkach. Takie warunki stwarza gęsiom rolnictwo ekologiczne. Chów według przyjętych metod ekologicznych uwzględnia samopoczucie gęsi, swobodę zachowań behawioralnych oraz korzystanie z nieograniczonych obszarów łąk i pastwisk. Produkty, wytwarzane w takich warunkach są doskonałe jakościowo, a mięso takich gęsi jest uznawane za zdrową i bezpieczną żywność. Wyroby z puchu i pierza gęsi Białych Kołudzkich, utrzymywanych w „zgodzie z naturą”, zapewniają użytkownikowi komfort ze względu na lekkość, ciepłochronność i praktyczność.

Stała temperatura w wychowalni

Prawidłowy wychów ptaków zależy od terminowego odbioru piskląt z zakładu wylęgowego, warunków transportu, przygotowania pomieszczeń i wybiegów oraz warunków środowiskowych. Czas transportu powinien być możliwie krótki, a w wychowalni konieczne jest zamontowanie dodatkowego źródła ciepła. Temperatura w wychowalni powinna być stała w ciągu doby i taka sama w całym pomieszczeniu. Obniżamy ją z wiekiem ptaków.

Masa gąsiąt po wylęgu stanowi od 63 do 65% masy jaja i wynosi średnio od 95 do 125 g. Gąsięta o mniejszej masie pochodzą od samic w 1. sezonie nieśności. Starsze gęsi, 3-4 letnie, znoszą większe jaja (190-200 g) i z nich wylęgają się pisklęta o masie powyżej 110 g. Jednak początkowa masa gąsiąt nie wpływa na końcowy efekt tuczu.

Ruchliwe, pokryte puchem

Jednodniowe pisklęta powinny być żywotne, ruchliwe, z zagojoną pępo-

winą, pokryte gęstym, lśniącym i nie zlepionym puchem. Do odchowu nie nadają się gąsięta słabe, przesuszone, z nie zagojoną pępowiną, wadami budowy, o ciemnych, wilgotnych obwódkach wokół oczu i także, których masa jest mniejsza niż 80-85 g. Gąsięta Białe Kołudzkie są płcioznaczone. Samiczki charakteryzuje ciemniejsza niż u gąsiorków barwa puchu na głowie i w części grzbietowej. Odbiór gąsiąt powinien odbyć się w terminie wyznaczonym przez zakład wylęgowy. Z uwagi na czas trwania wylęgu (48-72 godzin), pisklęta z jednego wylęgu są w różnym wieku. Zatem wydłużanie czasu transportu, a tym samym pobrania wody i paszy ponad 24 godziny, od wyjęcia z klujnika, pogarsza ich jakość i niekorzystnie wpływa na efekty wychowu.

Karton kontra plastik

Do transportu gąsiąt używa się jednorazowych kartonów lub plastikowych pojemników. Kartony poza tym, że są jednorazowe i zapewniają właściwą higienę, odznaczają się większą ciepłochłonnością w porównaniu z plastikiem. Ściany kartonu, złożone z kilku warstw papieru, utrzymują między nimi powietrze, które jest dobrym izolatorem cieplnym. Z kolei plastikowe pojemniki mogą być używane wielokrotnie, ze względu na możliwość dokładnego mycia i dezynfekcji.

Załadunek piskląt powinien odbywać się do opakowań wygrzanych i wyścielonych długą sieczką ze słomy lub siana. Nie zaleca się stosowania ściółki o drobnej strukturze, ze względu na możliwość przesunięcia ściółki pod ściany pojemnika. Śliska powierzchnia może być przyczyną uszkodzenia stawów biodrowych gąsiąt. Pojemniki z pisklętami należy zakrywać pokrywą, co zapewni optymalny mikroklimat, charakteryzujący się wilgotnością względną powietrza 60-70% i temperaturą około 30 °C. W odkrytych pojemnikach gąsięta ulegają wychłodzeniu, a zwiększony ruch powietrza powoduje odwodnienie organizmu. Transport powinien

odbywać się sprawnymi samochodami (najlepiej specjalistycznymi), zapewniającymi piskłtom temperaturę 20-25 °C wewnątrz pojazdu i dopływ świeżego powietrza, lecz nie nadmuchiwanego bezpośrednio na pojemniki.

Na dobry początek

Przygotowanie pomieszczenia wychowalni (pomieszczenia inwentarskiego) oraz wyposażenie go w niezbędny sprzęt i urządzenia jest pierwszym etapem przedsięwzięcia. Wychowalnia powinna być pomieszczeniem suchym, widnym, o wysokości minimum 3 metrów, ze sprawnie działającą wentylacją, elektrycznością, systemem ogrzewania oraz dostępem do wody dobrej jakości. Na wychowalnię gąsiąt może być zaadaptowany prawie każdy budynek inwentarski, byleby spełniał te warunki.

Cenny gruczoł kuprowy

Do prowadzenia odchovu i tuczu gęsi nie nadają się natomiast budynki z kamieni, ciemne, wilgotne, zagrzybione, bez właściwej wentylacji. Konieczne dla zdrowia i dobrej kondycji jest umożliwienie gąsiątom swobodnego korzystania z wybiegów, najlepiej trawiastych i usytuowanych w pobliżu budynków. Na wybiegu należy urządzić miejsce zadaszone dla ochrony ptaków przed nadmiernym nasłonecznieniem lub deszczem. Jest to szczególnie ważne do około szóstego tygodnia życia, czyli do czasu wykształcenia gruczołu kuprowego, którego wydzielina tłuszczowa chroni ptaki przed niekorzystnym wpływem warunków atmosferycznych. Urządzenie wybiegów w pobliżu wychowalni stwarza gąsiątom możliwość swobodnego wyjścia, przy sprzyjającej pogodzie, już w 7-10 dniu życia, początkowo na 20-30 minut, a z czasem na coraz dłużej.

Gęś w basenie

Na wybiegu, gęsi powinny mieć dostęp do paszy, wody i zielonki. Obszar wybiegu należy dostosować do liczby

foto: Jolanta Markowska

Najlepszą ściółką dla gęsi jest słoma żytnia, pszenna, jęczmienna, cała lub pocięta na długą sieczkę

gęsi, przeznaczając w początkowym okresie wychovu minimum 10 m² na 1 ptaka. Później utrzymuje się gęsi na wybiegach o nieograniczonej powierzchni. W miarę możliwości, dla dobrego samopoczucia gęsi oraz higieny piór i skóry, korzystne jest urządzenie kąpielisk w basenach, oczkach wodnych i stawach pod warunkiem, że woda jest przepływowa i biologicznie czysta.

Sucha, miękka ściółka

Ważnym elementem higieny i profilaktyki w odchowie gąsiąt jest jakość ściółki, która izoluje od podłoża i chłonie wilgoć. Najlepszą ściółką jest słoma żytnia, pszenna, jęczmienna, cała lub pocięta na długą sieczkę. Słoma musi być sucha, miękka, czysta, o swoistym zapachu i barwie i co istotne, wolna od pleśni i grzybów. Ściółka złej jakości, zawilgocona, z zapachem grzybów i pleśni, nie nadaje się do użycia i jest zagrożeniem dla zdrowia ptaków. Słoma porażona grzybami stwarza dobre warunki do rozwoju chorób w układzie oddechowym gąsiąt, głównie aspergilozy, przy wystąpieniu której padnię-

cia dochodzą nawet do 80% stada. Słomę należy dościelać w miarę zawilgocenia, tak aby podłoże było suche i higieniczne, sprzyjające dobrostanowi odchowywanych gęsi. Na 1 gęś owsianą, utrzymywaną tylko częściowo w budynkach lub wiatach, ale głównie na łąkach i pastwiskach, przeznaczają się około 11-13 kg słomy.

Karmidła i poidła

Dla prawidłowego przebiegu odchovu i tuczu gęsi owsianych konieczna jest odpowiednia liczba karmideł i poideł oraz ich równomierne rozmieszczenie w pomieszczeniu i na wybiegach. Gęsiom w każdym okresie odchovu należy zapewnić łatwy dostęp do wody pitnej. Poidła muszą być szczelne, łatwe do czyszczenia i mycia. Ich liczba i wielkość zależy od wieku gęsi. 16.-17. tygodniowe ptaki wypijają średnio 1,5 do 2 l wody dziennie. Najbardziej praktyczne są poidła automatyczne, napełniające się samoczynnie w miarę wypijania wody. Poidła w pomieszczeniu wychowalni ustawia się na ruszcie lub siatce tuż nad kanałem odpływowym, co chroni ściółkę przed nadmiernym zawilgoceniem. W pierwszych dwóch tygodniach odchovu można używać plastikowych, odwracalnych poidełek, licząc jedno na 30 gąsiąt. Przy zastosowaniu zwykłych poideł korytowych na wybiegach i pastwiskach, należy zabezpieczyć swobodny dostęp do wody wszystkim gąsiątom równocześnie, co oznacza określoną długość brzegu, zależną od wieku ptaków.

Karmidła dla gąsiąt i gęsi w późniejszym okresie chowu, powinny być wykonane z suchego drewna, blachy aluminiowej lub twardego plastiku. Dobrym rozwiązaniem jest zainstalowanie w budynkach paszociągu. Wysokość zawieszenia urządzenia reguluje

Zalecana długość brzegu poidła i karmidła

Wiek gęsi (tyg. życia)	Długość brzegu poidła (cm)	Długość brzegu karmidła (cm)
do 2	2-3	4
od 2 do 4	4-5	4
od 5 do 7	6-7	10-15
powyżej 7	7	20-25

się dopasowując go do wzrostu gęsi. Mimo to na wybiegach stosuje się tradycyjne karmidła, czyli koryta lub cylindryczne półautomaty. Zielonkę ciętą podaje się najlepiej w drewnianych korytach lub w drabinkowych paśnikach. Dostępność paszy dla ptaków w każdym wieku, szczególnie przy dawkowanym żywieniu, jest nieodzownym warunkiem prawidłowych przyrostów gęsi i wyrównania stada pod względem masy ciała na koniec tuczu.

Wymiary karmideł uzależnia się od wieku gęsi:

- do 14. dnia życia stosuje się karmidła o wymiarach 100x15 cm i głębokości 7 cm (karmidło starcza na 20-30 gąsiąt),

- od 15. do 28. dnia życia 150x30 x15 cm (karmidło na około 15-20 gęsi),
- powyżej 4. tygodnia życia 170 x30x25 cm.

W czasie pierwszych 4 tygodni odchowu, gąsięta są bardzo wrażliwe na niedogrzanie, wilgoć i przegrzanie. Rozmieszczenie źródeł ogrzewania powinno być równomierne i zapewniać stałą i wyrównaną temperaturę w całej wychowalni.

Zgodnie z gęsią naturą

Chów gęsi owsianych w ekologicznych warunkach polega głównie na utrzymaniu ptaków na wybiegach i otwartych przestrzeniach, pastwiskach, łąkach i innych terenach zielonych. Taki sposób jest zgodny z gęsią

naturą, dlatego stwarza optymalne warunki zdrowia, dobrego samopoczucia, prawidłowego rozwoju i optymalnych przyrostów. Przez pierwsze tygodnie życia pisklęta powinny przebywać w pomieszczeniach. Zależnie od pory roku i sprzyjającej pogody, gąsięta z wczesnych lęgów mogą również korzystać z wybiegów już po ukończeniu 7-10 dnia życia.

Na świętego Marcina

Instytut Zootechniki zaczyna program promocyjny. W 2011 roku planuje ustanowić Święto Gęsi. Twórcy Programu chcą, żeby na trwałe wpięło się w kalendarz, na przełomie września i października. Inne działania będą nawiązywać do powiedzenia: „Na świętego Marcina najlepsza gęsina”. A dzień św. Marcina przypada 11 listopada, czyli w święto odzyskania niepodległości. Dlaczego by tej ważnej dla kraju rocznicy nie świętować przy obiedzie z gęsiną w roli głównej?

źródło: materiały Instytutu Zootechniki

*Jan Burblis
DODR we Wrocławiu*

Wiek gęsi	Temperatura pod kwoką °C	Temperatura 1,5 m od podłogi °C
Do 3 dni	30-31	25-26
4-7 dni	27-29	23-25
2 tydzień	25-26	21-22
3 tydzień	23-24	20-21
4 tydzień	-	18-20
5-7 tydzień	-	17
Od 8 tyg. do zakończenia tuczu	-	Naturalna (wybieg, pastwisko)